

บทที่ 1

บทนำ

โครงการวิจัยเรื่อง การจัดการมลพิษทางน้ำจากชุมชนโดยวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำยม จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีจุดประสงค์หลัก เพื่อศึกษามลพิษทางน้ำในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำยมและสร้างรูปแบบการจัดการมลพิษทางน้ำที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่โดยชุมชนสามารถดำเนินการได้เอง ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ใช้พื้นที่ของตำบลแม่ยวม ซึ่งมีความยาวตลอดลำน้ำยมตอนล่างตั้งแต่อำเภอแม่สะเรียงจนถึงแม่น้ำสาละวินเป็นพื้นที่ในการดำเนินการวิจัยในส่วนของบทที่ 1 จะได้กล่าวถึง ที่มาและความสำคัญ วัตถุประสงค์ ขอบเขตของวิจัย ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย และนิยามศัพท์เฉพาะ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ที่มาและความสำคัญ

ตามที่รัฐบาลโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้มีนโยบายและแผนการในการดำเนินการตามโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ลุ่มน้ำอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการบูรณาการของหน่วยงานต่างๆ ภายในกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งภายใต้การบูรณาการดังกล่าว จะต้องมีการบ่งชี้ความคิดเห็นจากประชาชนในพื้นที่ และหลายเวทีที่ผ่านมาก็ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับปัญหามลพิษในลุ่มน้ำต่างๆ ซึ่งเกิดจากการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่เหมาะสม ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

ลุ่มน้ำยวมถือว่าเป็นลุ่มน้ำที่สำคัญอีกลุ่มน้ำหนึ่งในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเริ่มต้นจากอำเภอขุนยวม ผ่านอำเภอแม่ออน อำเภอแม่สะเรียง อำเภอสบเมย และไหลไปรวมกับแม่น้ำสาละวิน จากข้อมูลการใช้ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยวมแสดงให้เห็นว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำยวมมีการใช้ประโยชน์จากกิจกรรมต่างๆ มากมายทั้ง การเกษตรกรรม การท่องเที่ยว หรือการประกอบธุรกิจซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่สองฝั่งของแม่น้ำยวม ประกอบกับการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้าอยู่อาศัยและการประกอบอาชีพ ธุรกิจเป็นจำนวนมาก ทำให้มีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้มีการมีการลุ่มน้ำไม่ทันกำเนิดของแม่น้ำทำให้ปริมาณน้ำน้อยลง แต่ในทางตรงกันข้ามการประกอบธุรกิจด้านต่างๆ เช่น รีสอร์ท ร้านอาหาร เริ่มเพิ่มมากขึ้น พร้อมกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน จึงทำให้การดูแลรักษาในด้านของคุณภาพน้ำเป็นไปได้ยากเนื่องจากมีจำนวนของ ร้านอาหาร หรือกิจการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ลุ่มน้ำเพิ่มมากขึ้น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำยวม จึงได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยเฉพาะเรื่องของคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำยวมที่มีคุณภาพแย่งจากกิจกรรมดังกล่าว คือ อาจมีการการปนเปื้อนของตะกอน สารอินทรีย์ สารเคมี และเชื้อโรคต่าง ๆ ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากการระบายน้ำเสียที่ไม่ผ่านการ

บำบัดทั้งจากบ้านเรือนประชาชน ร้านอาหาร และสถานประกอบการต่าง ๆ รวมทั้งพื้นที่ทางการเกษตร ก็เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษทางน้ำเช่นเดียวกัน ซึ่งมลพิษทางน้ำจากแหล่งดังกล่าวยังขาดการจัดการที่ถูกต้องเหมาะสม เนื่องจากไม่มีกฎหมายควบคุมไว้ หรือบางส่วนอาจมีการจัดการได้แล้วแต่ก็เป็นไม่เพียงพอต่อปริมาณมลพิษที่เกิดขึ้น จากสภาพปัญหาดังกล่าวหากไม่มีการจัดการอย่างถูกวิธีก็จะก่อให้เกิดปัญหาโดยตรงต่อชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำยม ทั้งในด้านของคุณภาพชีวิต สภาพเศรษฐกิจและสังคมต่อไป

ดังนั้นแนวทางในแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำจากแหล่งกำเนิดในชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำยม คือ ต้องทำให้ชุมชนสามารถจัดการมลพิษทางน้ำของตนเองได้ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่และการให้ชุมชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและร่วมดำเนินการ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการจัดการมลพิษทางน้ำจากชุมชนโดยวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำยม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อจะได้ทราบข้อมูลสภาพปัญหามลพิษทางน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม รวมทั้งร่วมกันสร้างรูปแบบที่เหมาะสมโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน จนสามารถที่จะเฝ้าระวังและสามารถจัดการมลพิษทางน้ำที่เกิดจากชุมชนของตนเองได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ได้แนวทางและกระบวนการที่เหมาะสมในการจัดการมลพิษทางน้ำจากชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำยมที่เหมาะสมกับพื้นที่ชุมชนรวมทั้งสามารถดำเนินการได้เอง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการมลพิษทางน้ำจากชุมชนโดยวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำยม จังหวัดแม่ฮ่องสอนในครั้งนี้ เพื่อให้งานวิจัยมีเป้าหมายและกรอบของการทำวิจัยที่ชัดเจน คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ซึ่งจะประกอบด้วย ขอบเขตทางด้านเนื้อหา ขอบเขตทางด้านประชากร ขอบเขตทางด้านเวลา และขอบเขตทางพื้นที่ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เนื้อหาในรายงาน ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่การสำรวจมลพิษทางน้ำ การสร้างความตระหนักถึงปัญหาทรัพยากรน้ำ ความรู้ความเข้าใจในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำ รูปแบบกิจกรรมที่ใช้ในการจัดการมลพิษทางน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำยม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนล่าง ตำบลแม่มวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. ขอบเขตด้านเวลาของการวิจัย การวิจัยครั้งนี้มีระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยทั้งสิ้นเป็นระยะเวลา 1 ปี

4. ขอบเขตทางด้านพื้นที่ พื้นที่ทำการศึกษาคือ พื้นที่ลุ่มน้ำลุ่มน้ำยมตอนล่าง ในส่วนของตำบลแม่ยวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. เกิดเป็นองค์ความรู้ในการวิจัยและพัฒนาการแก้ปัญหามลพิษทางน้ำต่อไปในอนาคต เนื่องจากเป็นการศึกษาทั้งข้อมูลพื้นฐานและการนำมาประยุกต์ใช้

2. เกิดการบริการความรู้แก่ประชาชน เมื่อได้แนวทางที่เหมาะสม และเกิดการเรียนรู้ เกิดจิตสำนึกถึงปัญหาในชุมชนของตนเอง และอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาซึ่งจะทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการ หมายถึง รูปแบบหรือกระบวนการในการแก้ปัญหามลพิษทางน้ำที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกและดำเนินกิจกรรม เพื่อแก้ปัญหาตามแนวทางที่เลือกไว้ ร่วมกันติดตามและประเมินผลของการดำเนินกิจกรรม และร่วมกันรับผลประโยชน์จากกิจกรรมที่ดำเนินการแก้ปัญหา

มลพิษทางน้ำ หมายถึง สิ่งปนเปื้อนที่มีอยู่ในลุ่มน้ำแม่ยวมที่เกิดจากกิจกรรมต่างๆ ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ยวมและทำให้น้ำในแม่ยวมมีคุณภาพต่ำลง รวมทั้งเป็นปัญหาต่อประชาชนผู้ใช้ประโยชน์จากน้ำ